

Európska
komisia

*Employment and
Social Developments in Europe*

Udržateľný rast pre všetkých:

*možnosti pre budúcnosť
sociálnej Európy*

Zhrnutie

27 September 2019, Brussels

#ESDE2019

Sociálna Európa

In cooperation with the

European Economic and Social Committee

Udržateľný rast pre všetkých: možnosti pre budúcnosť sociálnej Európy

Zhrnutie

UDRŽATEĽNÝ RAST PRE VŠETKÝCH: MOŽNOSTI PRE BUDÚCNOSŤ SOCIÁLNEJ EURÓPY

V roku 2018 pokračovalo zlepšovanie situácie v hospodárstve EÚ, ktoré sa začalo v roku 2013, keď došlo k oživeniu hospodárskej činnosti po finančnej a hospodárskej kríze. Zamestnanosť v EÚ dosiahla nové rekordné hodnoty, zatiaľ čo nezamestnanosť a riziko chudoby a sociálneho vylúčenia naďalej klesali. Na základe tohto vývoja sú teda vyhliadky pozitívne a potvrdzuje sa, že politiky EÚ uplatnené v posledných rokoch mali požadovaný vplyv. Tento vývoj sa však prejavuje v čase urýchlených zmien. Tieto zmeny sa týkajú predovšetkým demografického starnutia našich spoločností, ako aj technologickej transformácie a rýchlej digitalizácie našich hospodárstiev a spoločností. Spolu tieto megatrendy vedú k novým spôsobom práce, ktoré si vyžadujú nové zručnosti, ale aj k nedostatku pracovnej sily v niektorých oblastiach a k novým výzvam, pokiaľ ide o európsky sociálny model.¹

Počas minulého roka sa často potvrdilo, že výsledky, ktoré sa v poslednom čase podarilo dosiahnuť, sú zo strednodobého a dlhodobého hľadiska nestabilné. Nové riziká (ako sú protekcionistické tendencie v obchode a zvýšená neistota na medzinárodnom hospodárskom a geopolitickom poli) na globálnej úrovni v roku 2018 prispeli k spomaleniu globálneho rastu a rastu v EÚ a viedli k ďalším úpravám hospodárskych prognóz smerom nadol.² Navyše hoci je domáca dynamika vo všeobecnosti nastavená na podporu európskeho hospodárstva, treba riešiť dôležité výzvy s cieľom zaisťovať chrániacu, konkurencieschopnú, spravodlivú a udržateľnú Európu.³ Medzi tieto výzvy patrí nízky rast produktivity, pretrvávajúce rodové rozdiely v zamestnanosti a mzdách, významné investičné výpadky, obavy týkajúce sa nákladov na energie a cenovej dostupnosti bývania a znížené, ale ešte stále značné zaťaženie verejným a súkromným dlhom.

¹ Podrobnejšie informácie o dosahu týchto zmien a megatrendov na zamestnanosť a sociálnu situáciu sú uvedené v ročných prieskumoch *Vývoj v oblasti zamestnanosti a sociálnej situácie v Európe* za roky 2017 a 2018, ktoré sa zameriavajú na intrageneračnú spravodlivosť a solidaritu, resp. na nový svet práce: digitalizácia a čo ďalej. Podrobná analýza chýbajúcich zručností, pracovnej mobility a migrácie je uvedená v ročnom prieskume *Vývoj v oblasti zamestnanosti a sociálnej situácie v Európe* za rok 2015, predovšetkým v kapitole *Mobilita a migrácia v EÚ: príležitosti a výzvy*.

² Európska komisia (2019), *Európska hospodárska prognóza: jar 2019, európske hospodárstvo – inštitucionálny dokument 102*, máj 2019.

³ Pozri dokument Európskej komisie (2019) *Európa v máji 2019: príprava na jednotnejšiu, silnejšiu a demokratickejšiu Úniu v čoraz neistejšom svete*, príspevok Európskej komisie k neformálnemu stretnutiu vedúcich predstaviteľov EÚ27 v rumunskom Sibiu 9. mája 2019.

Zmena klímy, zhoršovanie stavu životného prostredia a neefektívne využívanie prírodných zdrojov takisto ovplyvňujú vyhliadky trvalo udržateľného rozvoja v EÚ a vo svete. Európania čoraz viac preukazujú, že dôkladne poznajú tieto výzvy a dôležitosť spoločného riešenia všetkých troch rozmerov udržateľnosti – hospodárskeho, sociálneho a environmentálneho. Cieľom je zabezpečiť dlhodobú udržateľnosť všetkých úspechov Európy (konkurencieschopné hospodárstvo, vysokú životnú úroveň, hodnotný sociálny štát a priekopnícku angažovanosť v oblasti životného prostredia) aj pre budúce generácie. Študenti a aj ďalší občania EÚ sa od druhej polovice roka 2018 zapájajú do každodenných pochodov za klímu v celej Európe a predovšetkým týmto spôsobom požadujú urýchlené prijatie opatrení proti zmene klímy. Iné skupiny obyvateľstva medzičasom vyjadrili obavy v súvislosti s nákladmi na hospodársku transformáciu potrebnú na boj proti zmene klímy a v súvislosti so spravodlivým rozdelením týchto nákladov.

EÚ sa opiera o komplexné základy vyplývajúce zo Zmluvy a dlhodobé skúsenosti s politickými programami, prostredníctvom ktorých sa súčasne podporujú hospodárske, sociálne a environmentálne ciele. EÚ v roku 2015 takisto zohrala vedúcu úlohu pri formulovaní cieľov trvalo udržateľného rozvoja Organizácie Spojených národov. Navyše v decembri 2018 EÚ a 20 členských štátov v rámci konferencie COP 24⁴ podpísalo Sliezsku deklaráciu o solidarite a spravodlivej transformácii. V tejto deklarácii zdôraznili, že zohľadnenie sociálneho aspektu transformácie na nízkouhlíkové hospodárstvo je rozhodujúce z hľadiska získania spoločenského súhlasu s prebiehajúcimi zmenami. EÚ a jej členské štáty teda zohrávajú kľúčovú úlohu pri

tvorbe politických odpovedí na zložité výzvy našich čias nielen na vnútroštátnej úrovni a úrovni EÚ, ale aj na globálnej úrovni. V diskusnom dokumente Smerom k udržateľnej Európe do roku 2030, ktorý bol vydaný 30. januára 2019, sa uvádzajú predovšetkým možnosti začlenenia cieľov trvalo udržateľného rozvoja do strategického politického rámca EÚ. V tomto dokumente sa pripomína, že „cieľom udržateľného rozvoja je zvýšenie životnej úrovne ľudí tým, že sa im poskytne skutočná možnosť voľby, že sa vytvorí priaznivé prostredie“, pričom to povedie k tomu, že môžeme „viesť dobrý život v rámci možností našej planéty tým, že budeme inteligentnejšie využívať zdroje a vybudujeme moderné hospodárstvo, ktoré bude slúžiť nášmu zdraviu a blahobytu“. V dokumente sa zdôrazňujú prepojenia medzi tromi rozmermi trvalo udržateľného rozvoja vrátane dôležitosti sociálno-environmentálnej spojitosti, ktorá je kľúčovým prvkom mozaiky udržateľnosti⁵, a upozorňuje sa, že „bez ohľadu na to, aké búrlivé budú nasledujúce roky, najdôležitejšou úlohou bude nestratiť zo zreteľa ciele do budúcnosti“.⁶

Pokiaľ ide o sociálny rozmer trvalo udržateľného rozvoja, ktorý sa často označuje pojmom „sociálna udržateľnosť“, EÚ potvrdila svoje politické záväzky prostredníctvom vyhlásenia Európskeho piliera sociálnych práv Európskym parlamentom, Radou a Komisiou na sociálnom samite v Göteborgu 17. novembra 2017. Pilier vyjadruje samotnú podstatu európskeho projektu predovšetkým vzhľadom na výzvy udržateľnosti, ktorým čelí sociálna Európa. Jeho vyhlásenie zohľadňuje aj rastúce obavy, že jazvy spôsobené krízou sa ešte úplne nezahojili. Celkové pretrvávajúce oživenie a zlepšenia v oblasti zamestnanosti a sociálnej situácie v EÚ kontrastujú s menej priaznivým vývojom v prípade niektorých príjmových skupín, členských štátov a regiónov. Nepriaznivý vývoj zahŕňa spomalenie konvergencie medzi členskými štátmi v určitých oblastiach a zväčšovanie rozdielov v rámci niektorých členských štátov, ako aj pretrvávajúcu nezamestnanosť, rastúcu príjmovú nerovnosť a chudobu zamestnaných osôb v niekoľkých členských štátoch.

Tento nesúlad v oblasti zamestnanosti a v sociálnej oblasti významne vplýva na to, ako Európania vnímajú hospodársku a sociálnu situáciu v EÚ. V nedávnych prieskumoch Eurobarometra Európania uvádzajú sociálne obavy týkajúce sa rastúcich cien, zdravia a sociálneho zabezpečenia, dôchodkov a finančnej situácie ich domácnosti ako najdôležitejšie otázky, ktorým čelia na osobnej úrovni. Obavy týkajúce sa otázok životného prostredia, klímy, energií a bývania sa postupne dostávajú do popredia. Európania čoraz viac požadujú prijatie opatrení na riešenie zjavných rozdielov, zatiaľ čo sa naďalej vyvíja úsilie na riešenie ďalších dôležitých výziev (predovšetkým migrácie a bezpečnosti) a na boj proti zmene klímy a zhoršovaniu stavu životného prostredia.

Politická výzva má viacero vrstiev a vyžaduje si zavedenie súbežných opatrení: v prípade ľudí, ktorí majú ťažkosti vyžiť zo svojho príjmu; ľudí, ktorí pociťujú neistotu, pokiaľ ide o vyhliadky na získanie zamestnania; ľudí, ktorí majú nižšiu životnú úroveň alebo majú pocit, že sú ponechaní svojmu osudu; ľudí, ktorí sú presvedčení, že opatrenia v oblasti klímy sú v súčasnosti príliš obmedzené alebo príliš pomalé; ľudí, ktorí sa obávajú, že zmeny prebiehajú rýchlejšie, ako si ich môžu dovoliť alebo ako sa im dokážu prispôsobiť, alebo že sa v dôsledku toho zdroje

⁴ COP 24 znamená 24. konferenciu zmluvných strán Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy.

⁵ Pozri predovšetkým dokument Európskej komisie (2019) Mozaika udržateľnosti Európy: prehĺbenie diskusie, dokument Európskeho centra politickej stratégie, 8. apríla 2019.

⁶ Európsky systém strategických a politických analýz (ESPAS), Globálne trendy do roku 2030: výzvy a možnosti pre Európu, apríl 2019.

odklonia od iných investícií alebo inovácie, a aj v prípade ľudí, ktorí upozorňujú na to, že jednostranné opatrenia v oblasti klímy by mohli poškodiť produktivitu a konkurencieschopnosť EÚ.

Napokon sa zintenzívňuje pocit naliehavosti, pokiaľ ide o prijatie spoločných, konkrétnych a účinných politických opatrení, ktoré podporia trvalo udržateľný rast a rozvoj v EÚ. Táto skutočnosť bola uznaná aj vo vyhlásení zo Sibiu z 9. mája 2019, v ktorom sa EÚ a jej členské štáty zaviazali vždy sa „riadiť zásadou spravodlivosti, či už na pracovnom trhu, pri sociálnom zabezpečení, v hospodárstve alebo pri digitálnej transformácii, (...) naďalej (...) odstraňovať vzájomné rozdiely a podľa zásady, že ľudia sú dôležitejší než politika, (...) poskytnúť pomocnú ruku v Európe tým najzraniteľnejším“ a zabezpečiť „budúcnosť ďalším generáciám Európanov a Európaniek, (...) investovať do mladých ľudí a vybudovať Úniu, ktorá je zrelá pre budúcu éru a dokáže sa vyrovnáť s najnaliehavejšími problémami 21. storočia“.⁷

Prieskum vývoja v oblasti zamestnanosti a sociálnej situácie v Európe (ďalej len „prieskum ESDE“) v roku 2019 prispieva k analýze tejto problematiky a odzrkadľuje ju. Podtitul tohto prieskumu je **Udržateľný rast pre všetkých: možnosti pre budúcnosť sociálnej Európy**, pričom sa zameriava na tieto témy:

Kapitola 1 – Základné vývojové tendencie v oblasti zamestnanosti a sociálnej situácie

Kapitola 2 – Udržateľný rast a rozvoj v EÚ: koncepcie a výzvy

Kapitola 3 – Hospodárske a sociálne základy: od produktivity k spravodlivému a udržateľnému rastu

Kapitola 4 – Investície do ľudí a sociálna udržateľnosť: krátkodobé náklady a dlhodobé prínosy

Kapitola 5 – Smerom k ekologickejšej budúcnosti: vplyvy zmeny klímy na zamestnanosť a sociálnu situáciu

Kapitola 6 – Udržateľnosť a riadenie: úloha sociálneho dialógu

V kapitole 1 sú zhrnuté kľúčové vývojové tendencie v oblasti zamestnanosti a sociálnej situácie v poslednom roku v EÚ a jej členských štátoch so zameraním na trendy v zamestnanosti, nezamestnanosti a rozdelení príjmov v členských štátoch, ako aj so zameraním na zraniteľné skupiny. V kapitole 2 sa posudzuje hlavná koncepcia udržateľnosti a vymedzenia jej jednotlivých rozmerov vrátane sociálneho rozmeru. V tejto kapitole sú identifikované hlavné faktory udržateľnosti a súvisiace riziká; posudzujú sa výzvy, ktorým čelí EÚ na ceste k udržateľnému rozvoju, ako aj synergie a možné vzájomné kompromisy medzi sociálnym, hospodárskym a environmentálnym rozmerom. V kapitole 3 sa rieši jedna z hlavných výziev udržateľnosti, konkrétne pomalý rast produktivity napriek stále rýchlejšej technologickej zmene a zvyšujúcim sa kvalifikačným úrovňam pracovnej sily EÚ. V tejto kapitole sa skúmajú predpoklady na dosiahnutie trvalého hospodárskeho rastu na základe analýzy údajov na úrovni regiónov a podnikov so zameraním na komplementárnosti medzi efektívnosťou, inováciou, ľudským kapitálom, kvalitou pracovných miest, spravodlivosťou a pracovnými podmienkami. V kapitole sa ďalej uvádzajú politiky, pomocou ktorých možno posilniť produktivitu bez prehlbovania nerovnosti. V kapitole 4 sa podrobne skúmajú sociálne investície vo vybraných oblastiach a ich úloha z hľadiska sociálnej udržateľnosti. Analyzuje sa potenciál politik na zvýšenie aktivity, zamestnanosti a produktivity pri súčasnom zmiernení nepriaznivých sociálnych situácií. Starostlivosť o deti a dlhodobá starostlivosť, vzdelávanie a odborná príprava, zručnosti, mobilita a bývanie sú v tejto kapitole identifikované ako kľúčové oblasti, v ktorých by intervencia politiky mohla posilniť udržateľnosť a konvergenciu sociálno-hospodárskej výkonnosti členských štátov smerom nahor. V kapitole 5 sa posudzuje vplyv opatrení v oblasti klímy na hospodárstvo a na zamestnanosť, príjem a zručnosti. Analyzujú sa aj aspekty energetickej chudoby ako osobitného druhu chudoby v EÚ a rozoberajú sa účinky zdravotných rizík súvisiacich so životným prostredím, ako je znečistenie ovzdušia, a politiky s priaznivým vplyvom na životné prostredie a aj na ľudí. Napokon v kapitole 6 sa rozoberá, aké sú možnosti sociálnych partnerov a sociálneho dialógu (vrátane vyjednávania o mzdách), pokiaľ ide o podporu udržateľného rastu a rozvoja.

1. ZÁKLADNÉ VÝVOJOVÉ TENDENCIE V OBLASTI ZAMESTNANOSTI A SOCIÁLNEJ SITUÁCIE

V EÚ aj v eurozóne v roku 2018 pokračovala expanzia hospodárskej činnosti, hoci pomalšie ako sa očakávalo. Odráža to spomalenie v globálnom hospodárstve po šesťročnom období vytrvalého hospodárskeho rastu. Hospodárske prognózy sa upravili smerom nadol, pričom neistota narastá a nízky rast produktivity,

Mohutná hospodárska expanzia sa v roku 2018 spomalila a neistota narastá.

⁷ Vyhlásenie zo Sibiu, vyhlásenie z neformálneho stretnutia vedúcich predstaviteľov EÚ27 v Sibiu 9. mája 2019, ktoré je k dispozícii na adrese: <https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2019/05/09/the-sibiu-declaration>.

pretrvávajúca segmentácia trhu práce a sociálne a územné nerovnosti naďalej predstavujú výzvy z hľadiska udržateľného rastu v EÚ.

240,7 mil.
Európanov bolo zamestnaných v 1. štvrtroku 2019

úradu.

Zamestnanosť v EÚ naďalej rástla a dosiahla najvyššiu zaznamenanú úroveň v histórii: v prvom štvrtroku 2019 bolo zamestnaných 240,7 mil. osôb⁸, čo je o 13,4 mil. osôb viac ako v novembri 2014, keď Komisia pod vedením p. Junckera nastúpila do

Zamestnanosť v EÚ dosahuje nové rekordné hodnoty, ale rodové rozdiely pretrvávajú.

Aj miera zamestnanosti v EÚ zaznamenala novú rekordnú hodnotu, keď koncom roka 2018 dosiahla 73,5 %, a rozdiel v porovnaní s mierou zamestnanosti v USA sa neustále znižuje. Miera zamestnanosti vyjadrená prostredníctvom ekvivalentov plného pracovného času takisto rástla piaty rok po sebe a v roku 2018 bola na úrovni 67,2 %, t. j. bola vyššia o 2,2 percentuálneho bodu ako v roku 2008. Tempo rastu miery zamestnanosti sa však spomalilo. Pri súčasnom tempe rastu zamestnanosti v EÚ (1,3 % ročne v porovnaní s 1,6 % v roku 2017) by miera zamestnanosti v EÚ v roku 2020 bola mierne nižšia ako je stanovená cieľová hodnota v rámci stratégie Európa 2020 (75 %). Navyše napriek tomu, že v predchádzajúcom období dochádzalo k zblížovaniu mier zamestnanosti mužov a žien, pokrok v prekonávaní rodového rozdielu v oblasti zamestnanosti sa takisto spomalil. V roku 2018 bol rodový rozdiel v oblasti zamestnanosti na úrovni 11,6 percentuálneho bodu, t. j. od roku 2013 sa takmer nezmenil.

Miera zamestnanosti v EÚ dosiahla 73,5 % a rozdiel v porovnaní s mierou zamestnanosti v USA sa znižuje.

6,4 %
je nová historicky najnižšia úroveň nezamestnanosti v EÚ

Ročná miera nezamestnanosti v EÚ bola v roku 2018 na úrovni 6,8 %, t. j. v porovnaní s rokom 2017 klesla o 0,8 percentuálneho bodu. V apríli 2019 nezamestnanosť dosiahla nové historické minimum 6,4 %. Niektoré členské štáty sa v súčasnosti približujú k plnej zamestnanosti.

Nezamestnanosť v EÚ klesá na historické minimum, nedochádza však k výraznému vyrovnávaniu rozdielov medzi členskými štátmi.

Nezamestnanosť mladých ľudí naďalej klesala na úroveň 15,2 % v roku 2018 (a na 14,2 % v apríli 2019), t. j. o 0,7 percentuálneho bodu v porovnaní s úrovňou pred krízou v roku 2008; rovnako klesala aj dlhodobá nezamestnanosť. Rozdiely v mierach zamestnanosti a nezamestnanosti na úrovni členských štátov a na regionálnej úrovni sú však naďalej veľmi veľké. Rozptyl mier zamestnanosti na jednotlivých vnútroštátnych a regionálnych územiach sa postupne znižuje, zatiaľ čo rozptyl mier nezamestnanosti sa od roku 2007 neustále zväčšuje.

53 %
Európanov patriacich do strednej triedy má pocit zraniteľnosti v súvislosti s nezamestnanosťou

Veľkosť strednej triedy (piliera spoločností EÚ, ktorý je vymedzený ako skupina s príjmom v rozmedzí od 75 % do 200 % mediánu národného príjmu) je v jednotlivých krajinách čoraz viac podobná. Hoci to odráža určitú konvergenciu smerom nahor, z údajov zároveň vyplýva trend, že vo

Veľkosť strednej triedy v jednotlivých členských štátoch je čoraz viac podobná...

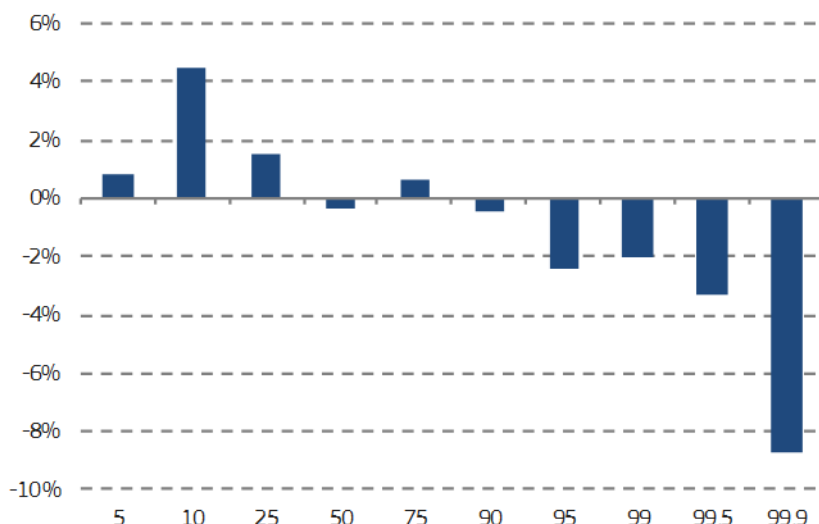
východných členských štátoch sa stredná trieda zväčšuje a na západe EÚ sa jej veľkosť znižuje. Na úrovni EÚ viac ako polovica (53 %) osôb patriacich do strednej triedy uvádza pocit zraniteľnosti, pričom majú ťažkosti vyžiť zo svojho príjmu.

Podmienky najchudobnejších príjmových skupín v EÚ28 sa zlepšili v porovnaní s úrovňou pred krízou.

Percentuálna zmena reálneho disponibilného príjmu v rokoch 2008 – 2015, vybrané percentily, rozdelenie príjmov v EÚ28. Zdroj: Výpočty GR EMPL. EU-SILC

⁸ Eurostat, namq_10_pe.

UDB a súbory údajov pripravené organizáciou World Inequality Lab (pozri kapitolu 1).

Príjem vyšší o 4 %

pre chudobnejších v EÚ
v porovnaní s úrovňou pred
krízou

V roku 2018 reálny ročný rast hrubého disponibilného príjmu domácnosti (HDPD) bol 2 % v EÚ a 1,5 % v eurozóne. V poslednom roku, za ktorý sú k dispozícii údaje (2017), HDPD na obyvateľa v eurozóne prevýšil úroveň pred

... a príjem nízko príjmových skupín v EÚ vzrástol.

krízou v roku 2008 (v EÚ bola táto úroveň prekročená už v roku 2015). HDPD na obyvateľa však nedosahuje úroveň z roku 2008 v ôsmich členských štátoch (predovšetkým v Grécku, na Cypre, v Taliansku a Španielsku). Príjmová nerovnosť v rámci členských štátov sa najprv v dôsledku hospodárskej a finančnej krízy zväčšila, ale v roku 2017 sa začala v niektorých členských štátoch zmenšovať. Z analýzy príjmov v EÚ v rámci jednotného rozdelenia vyplýva, že sa zlepšilo postavenie nízko príjmových skupín a došlo ku konvergencii medzi podmnožinami členských štátov EÚ v období rokov 2007 až 2015. Osoby na úrovni 10. percentilu populácie získali v reálnom vyjadrení viac ako 4 % v porovnaní s ich príjmom pred krízou. Je to predovšetkým výsledok nárastu príjmu niektorých najchudobnejších skupín vo východných členských štátoch. V rovnakom čase sa príjem najchudobnejších skupín v južných členských štátoch znížil.

Až do výšky 90 %:

najväčší rozdiel v mediáne
príjmov medzi mestami
a vidieckymi oblasťami v EÚ

Príjmy v mestách sú zvyčajne vyššie ako príjmy vo vidieckych oblastiach. Najväčšie rozdiely sú v Rumunsku a Bulharsku; medián príjmov v mestách je v Rumunsku vyšší približne o 90 % a v Bulharsku približne o 60 %. Napriek tomu je vo

Príjmy v mestách sú zvyčajne vyššie ako príjmy vo vidieckych oblastiach.

väčšine západných členských štátov pravdepodobnosť príjmovej chudoby a závažnej materiálnej deprivácie vyššia v mestách ako vo vidieckych oblastiach.

Niektoré skupiny obyvateľstva (konkrétne osoby so zdravotným postihnutím, osoby s migrantským pôvodom a etnické menšiny) sú v porovnaní s inými skupinami zraniteľnejšie, pokiaľ ide o prístup k vzdelávaniu, službám a trhu práce. Z toho vyplývajú horšie výsledky zamestnanosti, horšie životné podmienky a vyššie riziko chudoby a sociálneho vylúčenia. Napríklad v roku 2016 bolo v EÚ zamestnaných približne 48,1 % osôb so zdravotným postihnutím v porovnaní so 73,9 % osôb bez zdravotného postihnutia. V Európskom pilieri sociálnych práv sú stanovené zásady, na základe ktorých by sa mali týmto skupinám zaručiť práva a ktorými by sa mali riadiť súvisiace opatrenia politiky na úrovni EÚ a na úrovni členských štátov.

Prístup zraniteľných skupín k vzdelávaniu, službám a trhu práce zostáva problematický.

O 4,2 mil. osôb menej

ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením v roku 2017 v porovnaní s rokom 2008

Počet osôb ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením (AROPE) pomaly klesá pod úroveň, na ktorej bol pred krízou. V roku 2017 bolo ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením o 4,2 mil. osôb menej v porovnaní s maximálnou úrovňou

Počet osôb ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením sa znížil pod úroveň minimálnej hodnoty pred krízou v roku 2008...

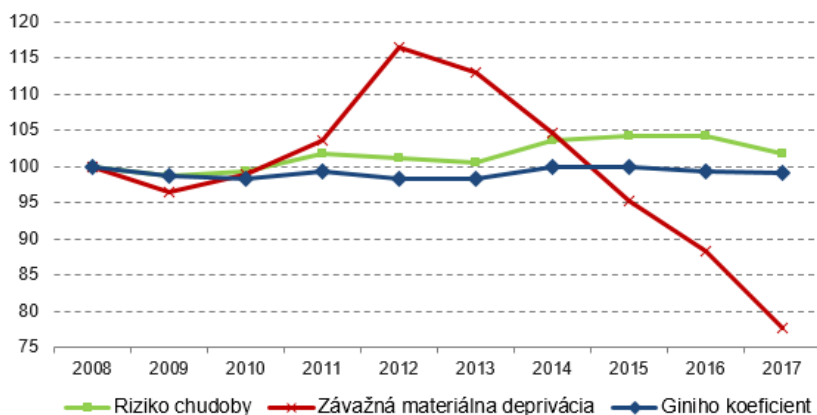
v roku 2008 v EÚ27 (okrem Chorvátska, ktoré pristúpilo až po stanovení cieľovej hodnoty). V dôsledku tohto poklesu sa znížil podiel AROPE z 23,7 % v roku 2008 pred krízou alebo z 24,8 % v roku 2012, keď kríza vrcholila, na 22,4 % v roku 2017. Klesli všetky tri zložky ukazovateľa AROPE: počet osôb ohrozených chudobou, počet osôb postihnutých závažnou materiálnou depriváciou a počet osôb žijúcich v domácnostiach s veľmi nízkou intenzitou práce.

Miera závažnej materiálnej deprivácie od roku 2012 neustále klesá a to naznačuje, že sa zvyšuje životná úroveň. V roku 2017 sa závažná materiálna deprivácia týkala o 4,7 mil. osôb menej ako v roku 2016. Podiel osôb ohrozených chudobou sa v období rokov 2014 až 2016 veľmi nemenil, ale v roku 2017 sa znížil zo 17,3 % na 16,9 %. Podiel osôb žijúcich v domácnostiach s veľmi nízkou intenzitou práce sa znížil z 10,5 % v roku 2016 na 9,5 % v roku 2017, t. j. približne o 3,8 mil. osôb.

... zároveň sa znížila miera absolútnej chudoby, relatívnej chudoby a nízkej intenzity práce.

Životná úroveň sa zvýšila napriek pretrvávajúcej chudobe a nerovnosti

Hranica chudoby (v reálnom vyjadrení), miera rizika chudoby, Giniho koeficient disponibilného príjmu, miera závažnej materiálnej deprivácie (kumulatívna zmena – index 2008 = 100), EÚ. Zdroj: Eurostat, EU-SILC, výpočty GR EMPL (pozri kapitolu 1).

Vybrané makroekonomické ukazovatele, ukazovatele trhu práce a sociálne ukazovatele v EÚ28

	2008	2013	2017	2018
Reálny HDP (ročný rast)	0,5	0,3	2,5	2,0
Zamestnanosť				
ročný rast	1,0	-0,3	1,6	1,3
počet zamestnaných osôb (v tis.)	231 181	224 442	235 898	239 040
Miera zamestnanosti (celková, osoby vo veku 20 – 64 rokov)	70,2	68,4	72,2	73,2
miera (muži, 20 – 64 rokov)	77,8	74,3	78,0	79,0
miera (ženy, 20 – 64 rokov)	62,7	62,6	66,5	67,4
Produktivita práce (ročný rast)				
na zamestnanú osobu	-0,5	0,6	0,9	0,6
na odpracovanú hodinu	-0,3	1,0	1,3	0,8
Nezamestnanosť				
miera (celková, osoby vo veku 15 – 74 rokov)	7,0	10,9	7,6	6,8
miera (muži, 15 – 74 rokov)	6,6	10,8	7,4	6,6
miera (ženy, 15 – 74 rokov)	7,5	10,9	7,9	7,1
miera (mládež, 15 – 24 rokov)	15,9	23,8	16,8	15,2
miera dlhodobej nezamestnanosti	2,6	5,1	3,4	2,9
miera veľmi dlhodobej nezamestnanosti	1,5	2,9	2,1	1,8
počet nezamestnaných osôb (v tis.)	16 768	26 334	18 774	16 887
Reálny hrubý disponibilný príjem domácnosti na obyvateľa (2008 = 100)	100,0	97,9	103,5	105,3
Miera rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia	23,7	24,6	22,4	
Nerovnosť				
pomer príjmov horného a dolného kvintilu	5,0	5,0	5,1	
Giniho koeficient disponibilného príjmu	31,0	30,5	30,7	

Zdroj: Eurostat (národné účty, VZPS, SILC).

Poznámka: EÚ27 v prípade miery rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia, pomeru príjmov horného a dolného kvintilu a Giniho koeficientu v roku 2008.

2. UDRŽATEĽNÝ RAST A ROZVOJ V EÚ: KONCEPCIE, VYMEDZENIA A VÝZVY

Trvalo udržateľný rozvoj je vymedzený ako „uspokojenie potrieb súčasnosti bez toho, aby sa negatívne ovplyvnila schopnosť budúcich generácií naplňať svoje potreby“. Na tejto vízii bola založená lisabonská agenda z júna 2000. V rámci stratégie Európa 2020 bola podrobnejšie rozpracovaná a boli stanovené ambiciózne ciele v hospodárskej, sociálnej a environmentálnej oblasti. V roku 2015 Organizácia Spojených národov prijala rezolúciu o Agende 2030 pre udržateľný rozvoj, v ktorej sa stanovuje komplexný globálny program trvalo udržateľného rozvoja, ktorý rovnocenne zahŕňa jeho sociálny, hospodársky a environmentálny rozmer, ako aj rozmer riadenia.

EÚ podporuje ciele trvalo udržateľného rozvoja na úrovni EÚ a na globálnej úrovni.

**5 obáv,
ktoré Európania
najčastejšie
uvádzajú,**

**má sociálno-hospodársky
a environmentálny**

V Zmluve o EÚ sa trvalo udržateľný rozvoj vrátane hospodárskeho, sociálneho a environmentálneho rozmeru uvádza ako základný cieľ Únie, pričom inkluzívny rast sa považuje za neoddeliteľnú súčasť udržateľnosti. Sociálny rozmer zahŕňa podporu zamestnanosti, dobré životné a pracovné podmienky, zlepšenie a zosúladenie životnej úrovne a pracovných podmienok, boj proti sociálnemu vylúčeniu a diskriminácii,

Hospodársky, sociálny a environmentálny rozmer udržateľnosti je zakotvený v práve EÚ a Európania sa s ním stotožňujú.

sociálnu spravodlivosť, rozvoj ľudského kapitálu, rodovú rovnosť a sociálny

dialóg. Na základe prieskumov Eurobarometra možno konštatovať, že všetky tri rozmery trvalo udržateľného rozvoja sú vysoko na zozname záujmov európskych občanov. Podľa najnovšieho prieskumu Eurobarometra z jesene 2018 medzi piatimi najčastejšie uvádzanými obavami občanov EÚ („pre nich osobne“) sú sociálno-hospodárske a environmentálne otázky: stúpajúce ceny (32 %), zdravie a sociálne zabezpečenie (17 %), dôchodky (16 %), finančná situácia domácnosti (13 %), ako aj daňový systém, vzdelávanie, životné prostredie a otázky týkajúce sa klímy a energetiky (všetky na úrovni 10 %).

EÚ sa výborne umiestňuje v medzinárodných porovnaníach, pokiaľ ide o sociálny pokrok, čo potvrdzujú aj indexy vytvorené na monitorovanie pokroku v dosahovaní cieľov trvalo udržateľného rozvoja. Skúsenosti a výzvy sú však v jednotlivých členských štátoch veľmi rozdielne. Navyše existuje riziko, že výzvy vyplývajúce z megatrendov, akými sú starnutie, digitalizácia, globalizácia a zmena klímy, ohrozia udržateľnosť dosiahnutých výsledkov.

Hoci sa EÚ umiestňuje v medzinárodných porovnaníach na popredných miestach, je potrebné dosiahnuť ďalší pokrok smerom k udržateľnej sociálnej Európe,...

Menej ako dvaja pracujúci

na jednu osobu vo veku nad 65 rokov do roku 2060 v porovnaní s tromi pracujúcimi v súčasnosti

V dôsledku demografických zmien narastá počet starších ľudí a znižuje sa obyvateľstvo v produktívnom veku: očakáva sa, že do roku 2060 sa počet ľudí vo veku nad 65 rokov zvýši zo súčasných 30,5 na 51,6 na 100 ľudí v produktívnom veku (t. j. vo veku od 15 do 64 rokov). Z uvedeného vyplýva, že na zabezpečenie udržateľnosti hospodárskeho rastu je nevyhnutné,

... ktorá podporuje rast produktivity a jeho širšie rozloženie v čoraz digitálnejšom hospodárstve,...

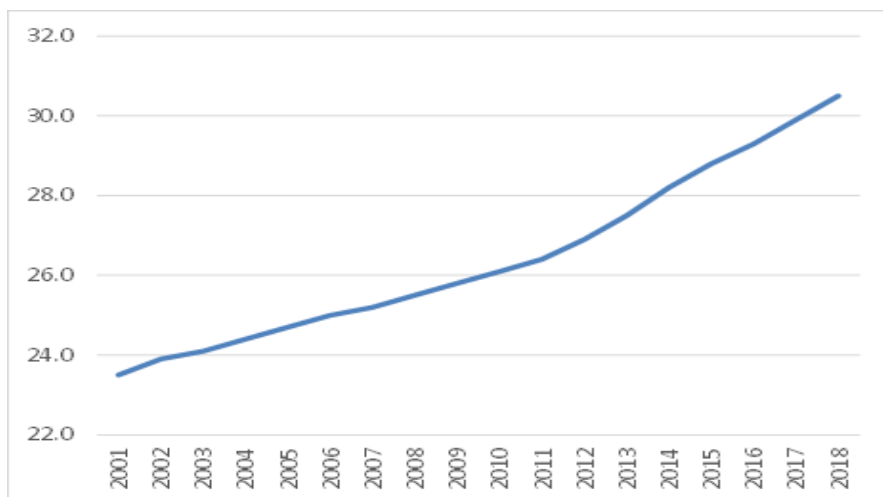
aby bol čoraz viac založený na zvyšovaní produktivity a na jeho širšom rozložení. Navyše je ohrozená medzigeneračná spravodlivosť a finančná udržateľnosť sociálneho štátu. V dôsledku digitalizácie sa vytvoril priestor na využívanie nových spôsobov práce (vrátane práce pre platformy), ako aj na rozšírenie automatizácie práce. S digitalizáciou sa spája aj značný potenciál v oblasti vytvárania pracovných miest najmä v inovačných podnikoch s vysokou produktivitou pre vysokokvalifikovaných ľudí s vyšším vzdelaním. Právny rámec a systémy sociálnej ochrany sa musia vyvíjať, aby lepšie pokrývali tieto nové spôsoby práce.

Medzi výzvy, ktoré ohrozujú sociálnu udržateľnosť, patria stále veľké rozdiely v rámci členských štátov a pretrvávajúce nerovnosti, ktoré vznikli po hospodárskej kríze a sú výsledkom segmentácie trhu práce a polarizácie zručností a príjmu. V niektorých prípadoch sa konvergenčné vzorce regiónov líšia od konvergenčných vzorcov členských štátov. Napríklad hoci bola zaznamenaná konvergencia členských štátov z hľadiska miery zamestnanosti v období rokov 2004 – 2016, na regionálnej úrovni bola zaznamenaná divergencia. Riešenie geografických nerovností závisí od schopnosti vnútroštátnych a regionálnych území konvergovať smerom nahor a zaručiť rovnaký prístup k službám v rôznych oblastiach. Na boj proti divergencii je potrebný súbor politík, ktoré budú sprevádzať ľudí a miesta pri prechode na nové formy výroby a práce, pričom sa zohľadnia miestne špecifiká. Tento súbor politík zahŕňa podporu z európskych štrukturálnych a investičných fondov, predovšetkým z Európskeho sociálneho fondu, a možno využiť aj čoraz väčšiu pozornosť, ktorá sa venuje opatreniam EÚ na podporu konkurencieschopnosti priemyslu a inovácie.

... ako aj rovnosť príležitostí, a to aj na miestach, kde prebieha zložitá priemyselná transformácia, s podporou fondov EÚ a nástrojov priemyselnej politiky.

Zvyšuje sa počet ľudí v dôchodkovom veku v porovnaní s počtom ľudí v produktívnom veku

Index ekonomickej závislosti poproduktívnej zložky (obyvateľstvo vo veku nad 65 rokov vo vzťahu k obyvateľstvu vo veku od 15 do 64 rokov), EÚ28. Zdroj: Eurostat [demo-pjanind] (pozri kapitolu 2).

Na základe faktorovej analýzy boli identifikované štyri základné zložky (faktory), ktoré sa navzájom posilňujú a prepájajú jednotlivé rozmery udržateľnosti. Tieto faktory sú námetom štyroch hlavných kapitol tejto správy. V rámci prvej zložky sú zoskupené faktory prispievajúce k pozitívnemu kolobehu trvalo udržateľného rozvoja pomocou podpory produktivity a efektívnosti politikami, ktoré sa zameriavajú na ľudský kapitál (zručnosti a sociálne zabezpečenie vo všeobecnosti) a inštitúcie (fungovanie kolektívneho vyjednávania a dôvera v prácu štátnych inštitúcií). Druhý faktor sa týka efektívnosti trhu práce ako základného predpokladu trvalo udržateľného rozvoja. V rámci tohto faktora sa odhaľujú štrukturálne nedokonalosti na produktovom a pracovnom trhu, ktoré ohrozujú trvalo udržateľný rozvoj, a tým aj konkurencieschopnosť, zvyšovanie miezd a vyhliadky na získanie zamestnania. Tretí faktor odráža priaznivé sociálne podmienky a týka sa efektívnosti sociálneho štátu pri znižovaní mier chudoby a odstraňovaní nerovností. Napokon štvrtý faktor vyjadruje obmedzenia rastu, ktoré môžu súvisieť s vysokým zdanením práce.

Kvalifikovaná pracovná sila, produktivita práce, efektívne trhy práce, dôvera v inštitúcie a účinné sociálne zabezpečenie sú kľúčovými zložkami trvalo udržateľného rozvoja.

Z klastrovej analýzy vyplýva, že na juhu Európy sú značné ťažkosti v súvislosti s udržateľnosťou a pretrvávajúce štrukturálne problémy na trhu práce, pričom tento región sa vyznačuje vysokou nezamestnanosťou, slabou výkonnosťou zraniteľných skupín na trhu práce a malou vyjednávacou silou zamestnancov. Na druhej strane sa zistilo, že väčšina severozápadných členských štátov má pevné základy udržateľnosti: investície do zručností, ktoré podporujú vyššiu produktivitu, posilnené účinnými a dôveryhodnými inštitúciami. Tieto krajiny takisto viac investujú do sociálneho zabezpečenia a efektívnejšie využívajú prírodné zdroje. Východné členské štáty dobiehajú ostatné členské štáty, pokiaľ ide o HDP na obyvateľa a produktivitu práce, hoci ich tradícia sociálneho dialógu je menej rozvinutá, dôvera v inštitúcie zostáva na nižšej úrovni a často zaostávajú vo vykonávaní politik v oblasti zručností a životného prostredia.

Nie všetky členské štáty sú na ceste k trvalo udržateľnému rozvoju.

3. HOSPODÁRSKE A SOCIÁLNE ZÁKLADY: OD PRODUKTIVITY K SPRAVODLIVÉMU A UDRŽATEĽNÉMU RASTU

Nárast celkovej produktivity faktorov v EÚ o 19 % od roku 1995 v porovnaní s nárastom v USA o 24 %

Vzhľadom na obmedzenia ľudských zdrojov vyplývajúce z demografického starnutia a na obmedzenosť prírodných zdrojov je nutné, aby bol rast v EÚ čoraz viac založený na zmene spôsobov výroby a spotreby a na efektívnejšom využívaní existujúcich zdrojov. Jedna z chronických ťažkostí Európy sa týka celkovej produktivity faktorov (TFP), pomocou ktorej sa meria tá časť hospodárskeho rastu, ktorá nie je

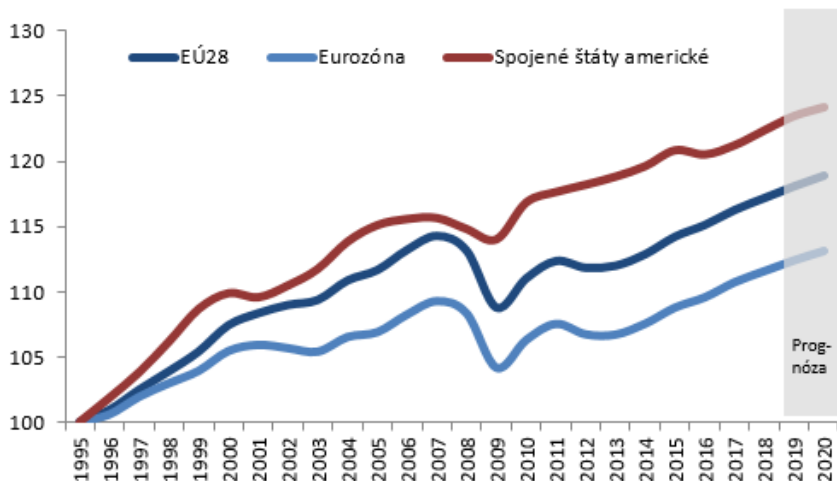
Pomalý rast celkovej produktivity faktorov a jeho čoraz väčší rozptyl je jednou z hlavných výziev udržateľnosti v EÚ.

spôsobená zvýšením faktorových vstupov, ale vyššou efektívnosťou výroby. TFP je dôležitým ukazovateľom udržateľnosti rastu. Rast TFP v EÚ je pomerne nízky

v porovnaní s inými veľkými hospodárstvami. Odhaduje sa, že tento ukazovateľ sa od roku 1995 do roku 2020 (vrátane prognóz na roky 2019 a 2020) v EÚ zvýši o 19 % (v USA je to 24 %). Existujú značné rozdiely vo výkonnosti TFP medzi jednotlivými členskými štátmi a aj v rámci nich, ako aj medzi odvetvami a podnikmi, ktoré majú rôznu veľkosť. Úrovně TFP vo východoeurópskych krajinách sa približujú k priemeru EÚ, hoci z nízkych úrovní.

TFP v EÚ rastie pomalšie ako pred krízou

TFP v období rokov 1995 – 2020, 1995 = 100. Zdroj: Databáza AMECO útvarov Komisie (pozri kapitolu 3).

Schopnosť regiónu zavádzať inovácie a stupeň vzdelania jeho pracovnej sily zvyšujú celkovú produktivitu faktorov a efektívnosť. Čím je región ďalej od tzv. *technologickéj hranice*, tým vyšší zvykne byť rast jeho TFP a tým rýchlejšia je jeho konvergencia. Rastový potenciál TFP regiónu zároveň závisí aj od jeho schopnosti prijať nové technológie od pokročilejších regiónov, ktoré predstavujú „technologický referenčný štandard“, a to zase závisí od kvalifikácie pracovnej sily. Čím kvalitnejšie je vzdelanie pracovníkov v regióne a čím vyššie sú výdavky na výskum a vývoj, tým väčšia je jeho schopnosť prijať nové technológie. Kľúčovú úlohu pri zvyšovaní produktivity zohrávajú aj účinné štátne inštitúcie a dôvera občanov a podnikov v tieto inštitúcie.

Inovácia založená na výskume a vývoji, ľudskom kapitáli a efektívnych inštitúciách posilňuje TFP v európskych regiónoch...

Z analýzy na úrovni podnikov vyplýva, že spoločnosti s vysokou TFP zvyčajne investujú do kvalitného inovačného kapitálu namiesto toho, aby jednoducho zvyšovali základné imanie predchádzajúceho štandardu. Keďže sa týmto spôsobom stávajú konkurencieschopnejšími, vytvárajú viac pracovných miest a vyplácajú svojim pracovníkom prémie za zvýšenú produktivitu, a tak sú vyššie mzdy sprievodným javom efektívnosti výroby. Vyššia TFP je charakteristická aj pre vývoznú spoločnosť hlavne preto, že v dôsledku pôsobenia síl celosvetovej hospodárskej súťaže musia zvyšovať svoju efektívnosť.

... aj v spoločnostiach, a to je prínosné aj pre pracovníkov, ktorým sa zvyšujú mzdy.

Efektívne trhy práce, inovačný kapitál, rovnaké príležitosti a dobrá pracovná atmosféra podporujú TFP.

Nedokonalosti trhu práce majú vplyv na rastový potenciál hospodárstiev. Ide napríklad o prekážky vstupu určitých pracovníkov na trh, nerovnomernú ochranu zamestnanosti alebo slabú vyjednávaciu silu určitých skupín pracovníkov v porovnaní s inými.

Ak sa ľudom neumožní prístup k dôležitým zdrojom a ak nemajú rovnaké príležitosti, obmedzuje sa rastový potenciál.

Tým sa zdôrazňuje význam rovnakých príležitostí na trhu práce. Segmentácia trhu práce v dôsledku diskriminácie alebo vylúčenia z príležitostí pracovať alebo absolvovať odbornú prípravu narúša stanovovanie miezd a to vedie k tomu, že sa pracovná sila nevyužíva optimálne, a tak sa v konečnom dôsledku znižuje rastový potenciál.

Podľa Európskeho prieskumu pracovných podmienok (EWCS) sa vedúci pracovníci domnievajú, že dobrá pracovná atmosféra, väčšia samostatnosť pracovníkov a pravidelný prístup pracovníkov k odbornej príprave majú priaznivý dosah na rast produktivity, a to aj prostredníctvom väčšej motivácie a menšieho výskytu práceneschopnosti, lepších možností na získanie kvalifikovaných pracovníkov a vyšších mier udržania pracovníkov. Podľa vedúcich pracovníkov podniky, ktoré vytvárajú nové produkty alebo zavádzajú nové výrobné procesy, majú aj vyššiu produktivitu.

HDP: +1 %
z dlhodobého hľadiska
v menej rozvinutých
regiónoch prostredníctvom
ESF+ v rokoch 2021 – 2027

Nástroje a politiky EÚ zohrávajú kľúčovú úlohu pri podpore konkurencieschopnosti a pri zvyšovaní produktivity. V rámci experimentálnej simulácie sa preukázalo, že politika súdržnosti EÚ má dlhodobý priaznivý vplyv na hospodárstvo. V simulácii sa ako príklad použil Európsky sociálny fond (ESF). ESF prispieva predovšetkým k zlepšovaniu

Produktivita je vyššia v spoločnostiach s dobrou pracovnou atmosférou a príležitosťami na absolvovanie odbornej prípravy.

Politiky a nástroje EÚ zohrávajú kľúčovú úlohu: Európsky sociálny fond môže pomôcť zvýšiť produktivitu najmä v menej rozvinutých regiónoch.

zamestnateľnosti pracovníkov prostredníctvom sociálnych investícií a odbornej prípravy. Na roky 2021 – 2027 Komisia navrhla celkové výdavky ESF+ vo výške 101,2 miliardy EUR. Na základe simulácie sa očakáva, že investície podporené z ESF+ budú mať vplyv na hospodárstvo prijímajúcich krajín, ktorý bude trvať oveľa dlhšie ako do roku 2027, ktorý je posledným rokom programu. Mimoriadne silný pozitívny vplyv sa očakáva v menej rozvinutých regiónoch EÚ, t. j. v tých regiónoch, v ktorých HDP na obyvateľa je nižší ako 75 % priemerného HDP v EÚ. V týchto regiónoch by investície podporené z ESF+ mohli z dlhodobého hľadiska zvýšiť produktivitu práce o 0,7 % a HDP o 1 % v porovnaní so situáciou, ak by sa tieto investície nevykonali.

Politiky môžu významne prispieť k zlepšeniu výsledkov produktivity EÚ. Modelové simulácie potvrdzujú pozitívny dlhodobý makroekonomický vplyv predovšetkým štátnej podpory odbornej prípravy v podnikoch, ktorá je navrhnutá tak, aby motivovala pracovníkov, aby absolvovali viac odbornej prípravy. Na financovanie podpory odbornej prípravy sa môžu použiť rôzne zdroje vrátane verejného, súkromného a zmiešaného financovania. Je to dôležité z hľadiska vplyvu,

Dotácie na odbornú prípravu môžu zvýšiť produktivitu, predovšetkým ak sa zamerajú na tých, ktorí to najviac potrebujú, pričom sa zároveň podporia inovácie a investície do excelentnosti.

Verejná podpora odbornej prípravy a zvyšovanie úrovne zručností zvyšuje produktivitu a HDP

predovšetkým na zamestnanosť, HDP a mzdovú kvótu. V dôsledku odbornej prípravy sa zvyšuje produktivita pracovníkov a následne aj dopyt po pracovnej sile a mzdy. Vplyv týchto opatrení závisí aj od cieľových skupín. Zvýšenie celkovej kvalifikačnej úrovne si vyžaduje kombináciu

podpory odbornej prípravy osobitne pre pracovníkov s nižšou kvalifikáciou a stimulov podnecujúcich zvýšenie úrovne ich zručností prostredníctvom ďalšieho štúdia. Výsledné zvýšenie priemernej kvalifikačnej úrovne by prispelo k zlepšeniu udržateľnosti prostredníctvom posilnenia inovačného potenciálu hospodárstva a prerozdelenia pracovnej sily, pričom sa zároveň zlepší zamestnateľnosť osôb, ktoré najviac potrebujú podporu.

4. INVESTÍCIE DO ĽUDÍ A SOCIÁLNA UDRŽATEĽNOSŤ: KRÁTKODOBÉ NÁKLADY A DLHODOBÉ PRÍNOSY

Rozvíjanie zručností a zvyšovanie kvalifikácií pracovnej sily EÚ a posilňovanie inovačného potenciálu – to sú niektoré z oblastí, do ktorých treba investovať, aby sa podporila udržateľnosť. Vzhľadom na veľké demografické a technologické zmeny existuje široký konsenzus, že je potrebné investovať do ľudí. Táto „sociálna investícia“ pomáha zvyšovať životnú úroveň jednotlivcov a bráni vzniku sociálnych rizík, prípadne ich zmierňuje tak, že občanom umožňuje získať nové zručnosti. Môžu tak aktívne vstúpiť na trh práce (prípadne na ňom zostať). Zároveň im poskytuje podporu počas rozhodujúcich životných zmien. Táto

Sociálne investície umožňujú ľuďom využiť ich potenciál a podporujú ich v rozhodujúcich životných zmenách.

kapitola je zameraná na vybrané oblasti súvisiace s týmito zmenami, predovšetkým na starostlivosť o deti a dlhodobú starostlivosť, vzdelávanie, odbornú prípravu, zručnosti a bývanie.

Návratnosť sociálnych investícií je vyššia v počiatočných štádiách života

Očakávaná návratnosť sociálnych investícií a miera návratnosti podľa štádia života. Zdroj: J. Kvist (2014). Rámec sociálnych investičných stratégií: začlenenie generačných, životných a rodových hľadísk do sociálnej investičnej stratégie EÚ. *Comparative European Politics*, zväzok 13 č. 1, s. 131 – 149 (pozri kapitolu 4).

Investície do detí a rodín a podpora rovnakých príležitostí môžu mať rôzne formy vrátane cenovo dostupného a kvalitného vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve (VSRD) a dlhodobej starostlivosti. Podpora príjmu prostredníctvom sociálnych transferov môže predovšetkým pomôcť riešiť znevýhodnenie, ktoré vzniká v dôsledku nerovnosti príležitosti medzi deťmi, ako aj napr. v dôsledku toho, že vo vzdialených alebo vidieckych regiónoch nie je prístup k základným službám, alebo v dôsledku chudoby v starobe.

Investície do starostlivosti o deti a dlhodobej starostlivosti a prístup k základným službám pomáhajú riešiť znevýhodnenie.

Viac ako 20 hod./týždeň
je najväčší rozdiel v intenzite využívania starostlivosti o deti medzi členskými štátmi

V období rokov 2008 až 2016 sa rodinné výdavky prepočítané na jedno dieťa zvýšili vo väčšine členských štátov. Využívanie formálnej starostlivosti o deti sa v EÚ výrazne zvýšilo, hoci ešte existuje priestor na ďalšie zlepšenie. Polovica členských štátov ešte musí dosiahnuť dva barcelonské ciele týkajúce sa využívania formálnej starostlivosti

Intenzita využívania starostlivosti o deti je v jednotlivých členských štátoch veľmi rozdielna.

o deti, ktoré boli stanovené v roku 2002, t. j. do roku 2010 poskytovať starostlivosť o deti aspoň 90 % detí vo veku od troch rokov do veku povinnej školskej dochádzky a aspoň 33 % detí, ktoré sú mladšie ako tri roky. Rozdiel medzi členskými štátmi v priemernom počte hodín formálnej starostlivosti o deti za týždeň bol v roku 2017 aj viac ako 20 hodín.

Rozdiel v miere zamestnanosti matiek a ostatných žien v EÚ predstavuje viac ako 14 percentuálnych bodov

Pre rodičov je dôležité, aby bola k dispozícii cenovo dostupná a kvalitná starostlivosť o deti, pretože im to umožňuje pracovať, prípadne sa tým zvyšuje ich motivácia pracovať. Existujú dôkazy o tom, že starostlivosť o deti zohráva kľúčovú úlohu, pokiaľ ide o rozhodnutia

Prístup k starostlivosti o deti umožňuje rodičom pracovať.

matiek a domácností týkajúce sa ponuky pracovnej sily: miera zamestnanosti žien s deťmi vo veku do 6 rokov bola v roku 2017 v EÚ 64,6 %, zatiaľ čo v prípade žien, ktoré nemajú deti, to bolo 79 %. Rôzne miery zamestnanosti matiek v rámci EÚ možno do veľkej miery vysvetliť dostupnosťou a cenovou prijateľnosťou služieb v oblasti starostlivosti o deti. Čím viac sa využíva formálna starostlivosť o deti do 3 rokov, tým vyššia je zamestnanosť žien. Švédsko a Česko predstavujú dva jasné príklady tejto vzájomnej závislosti, ale na opačných koncoch spektra. Vo Švédsku sa vysoká zamestnanosť matiek (82,8 %) spája s rozsiahlym využívaním služieb starostlivosti o deti (52,6 %), zatiaľ čo v Čechách je veľmi nízka miera zamestnanosti matiek (45,1 %) a aj veľmi nízka miera využívania starostlivosti o deti (6,5 %).

Využívanie starostlivosti o deti

bohatšími rodinami je v priemere viac ako dvojnásobné v porovnaní s chudobnejšími rodinami

Tieto služby poskytovali všetkým sociálnym skupinám, predovšetkým tým, ktoré sú najviac zraniteľné. Chudobnejšie rodiny však využívajú služby starostlivosti o deti menej často ako bohatšie rodiny a hlavným dôvodom je to, že tieto služby nie sú cenovo dostupné. Na úrovni EÚ rodiny patriace do najnižšieho kvintilu rozdelenia príjmov využívajú starostlivosť o deti vo veku do 3 rokov v priemere na úrovni 18,3 %, zatiaľ čo rodiny patriace do najvyššieho kvintilu v priemere na úrovni 42,5 % (merania v ekvivalentoch plného pracovného času 30 hodín týždenne za každé zapísané dieťa).

Starostlivosť o deti nie je prospešná len z hľadiska zamestnanosti matiek. Služby formálnej starostlivosti o deti poskytujú deťom stimulačné prostredie, v ktorom môžu získavať nové zručnosti, z ktorých budú ťažiť počas celého života a ktoré môžu znižovať nerovnosti na začiatku školského života. Je dôležité, aby sa

Chudobnejšie rodiny zvyknú menej často využívať starostlivosť o deti.

Verejné výdavky na dlhodobú starostlivosť sa zvýšia

z 1,6 % HDP v roku 2016 na 2,7 % v roku 2070

rovnováhy medzi pracovným a súkromným životom (ako sú pružné formy práce a opatrovateľská dovolenka) môžu zmierniť zaťaženie osôb s opatrovateľskými povinnosťami, a preto majú priaznivý vplyv na ich zamestnanosť.

V dôsledku starnutia obyvateľstva sa očakáva, že v priebehu nasledujúcich desaťročí sa výrazne zvýšia verejné výdavky na dlhodobú starostlivosť (z 1,6 % HDP v roku 2016 na 2,7 % v roku 2070). Poskytovanie kvalitnej a cenovo dostupnej dlhodobej starostlivosti a opatrenia na zabezpečenie

Starnutie obyvateľstva bude mať dosah na verejné výdavky na dlhodobú starostlivosť.

Európsky sociálny model dlhodobo považuje zručnosti za jeden z hlavných nástrojov na zlepšenie účasti na trhu práce a na zvýšenie produktivity a konkurencieschopnosti. Pracovná sila vybavená súborom moderných zručností je kľúčovým predpokladom trvalo udržateľného rozvoja a rastu.

Zručnosti sú kľúčovým predpokladom účasti na trhu práce a budúceho rastu.

U osôb s terciárnym vzdelaním je o 45 % vyššia pravdepodobnosť, že sa zamestnajú

(predovšetkým v Írsku, Grécku a Spojenom kráľovstve). Investície do vzdelávania majú viacero pozitívnych vedľajších dôsledkov. Vyššie kvalifikácie sú spojené s vyššími mierami zamestnanosti a vyššími mzdami (+16 % v prípade osôb so sekundárnym vzdelaním, +45 % v prípade osôb s terciárnym vzdelaním) a s lepšími zdravotným stavom jednotlivcov. Medzi prínosy pre spoločnosť patria vyššie daňové príjmy a príspevky na sociálne zabezpečenie, nižšie sociálne výdavky a aktívnejší občania. Keďže však existuje medzigeneračná korelácia,

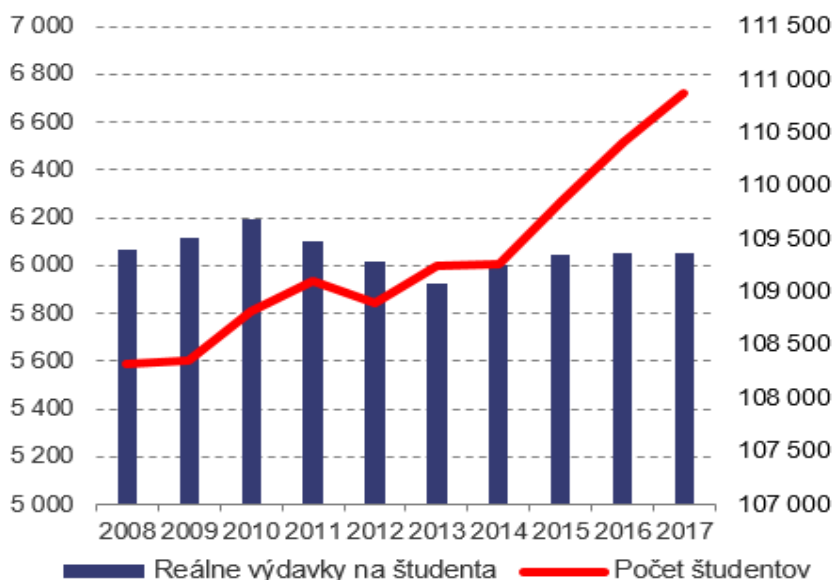
Štáty EÚ financujú viac ako 80 % výdavkov na vzdelávanie. Nominálne investície do systémov vzdelávania a odbornej prípravy v priebehu posledného desaťročia vzrástli, hoci menej ako HDP. Reálne výdavky na vzdelávanie na študenta sú celkovo v EÚ pomerne stabilné, pričom v niektorých členských štátoch klesli

Aj keď majú vyššie kvalifikácie dôležité individuálne a sociálne prínosy, výdavky na vzdelávanie zaostávajú.

pokiaľ ide o dosiahnutie terciárneho vzdelania, existuje riziko kumulovanej výhody (tzv. Matúšov efekt), t. j. verejné výdavky na vzdelávanie sú v konečnom dôsledku prínosnejšie pre rodiny, ktoré už majú dobrú úroveň vzdelania, ako pre rodiny s nízkou úrovňou vzdelania.

Hoci počet študentov sa postupne zvyšuje, reálne výdavky na študenta sú približne na rovnakých úrovniach ako pred krízou

Vývoj počtu študentov a reálnych výdavkov na vzdelávanie na študenta v období rokov 2008 – 2017, počet študentov (v tisícoch) na pravej strane a reálne priemerné výdavky (v EUR) na študenta na ľavej strane. Zdroj: Výpočty GR EMPL na základe údajov Eurostatu (pozri kapitolu 4).

Pracovné skúsenosti získané počas štúdia v rámci učebného plánu zvyšujú pravdepodobnosť, že sa absolvent zamestná. Európania, ktorí počas štúdia absolvovali platenú odbornú prax, mali približne o 9 % vyššiu pravdepodobnosť, že sa zamestnajú, ako uchádzači bez týchto skúseností. Formy odborného vzdelávania na úrovni sekundárneho vzdelávania sa takisto spájajú s vyššou zamestnanosťou. Tieto účinky sa prejavujú vo všetkých skupinách, hoci pravdepodobnosť zamestnania je vo všeobecnosti vyššia (až o 6 %) v prípade migrujúcich občanov EÚ a nižšia (až o 11 %) v prípade osôb s migrantským pôvodom mimo EÚ.

Pracovné skúsenosti a odborné vzdelávanie zlepšujú vyhladky na získanie zamestnania.

Vzdelávanie a odborná príprava dospelých sú v EÚ na vzostupe, pričom hnacou silou je neformálna odborná príprava. S najväčšou pravdepodobnosťou to odráža vyššiu pružnosť neformálnej odbornej prípravy, nižšie náklady a obmedzenú prenosnosť zručností získaných počas tejto odbornej prípravy: všetky tieto vlastnosti veľmi priaznivo vnímajú zamestnávateľia, ktorí túto odbornú prípravu financujú.

Vzdelávanie dospelých a neformálna odborná príprava sú na vzostupe.

Bývanie ako sektor a oblasť politiky sa odlišuje od podporných sociálnych politík, prostredníctvom ktorých sa priamo investuje do ľudí. Prístup k cenovo dostupnému a primeranému bývaní vrátane sociálneho bývanie je dôležitým faktorom, ktorý Európanom umožňuje využívať možnosti vzdelávania a odbornej prípravy a vstupovať na trh práce a zotrvať na ňom, pričom tam dokážu najlepšie naplniť svoj potenciál, podieľajú sa na spoločenskom živote a pôsobia v rámci relevantných sociálnych sietí. Týmto spôsobom priamo aj nepriamo prispieva k budovaniu zručností, vyššej produktivite, udržateľnému rastu a sociálnej súdržnosti. Cenovo dostupné bývanie je rozhodujúcim faktorom pri prístupe k podporným verejným službám, pričom uľahčuje mobilitu a zmeny postavenia na trhu práce. Neprimerané bývanie môže mať dlhodobé nepriaznivé účinky na zdravie a sociálne začlenenie. Situácia v oblasti bývanie sa v jednotlivých

Prístup k cenovo dostupnému bývaní je kľúčovým predpokladom prístupu k vzdelávaniu a zamestnaniu a celkovej účasti na spoločenskom živote.

členských štátoch EÚ výrazne líši s ohľadom na také kľúčové charakteristiky, ako je cenová dostupnosť, kvalita, druh vlastníctva a priemerné trvanie držby.

**28 % nájomníkov
míňa viac ako 40 %
svojho príjmu na
bývanie**

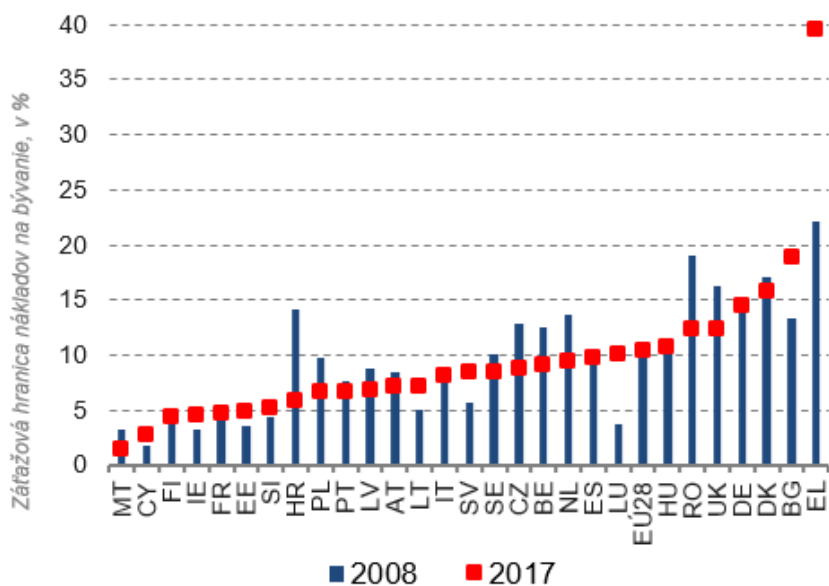
Náklady na každodenné živobytie závisia od výdavkov na bývanie za hlavné obydlie, ktoré zahŕňajú náklady za príbytok (hypotéka alebo nájomné) a náklady za energie a poistenie. Niekoľko ukazovateľov poukazuje na pozitívny vývoj v EÚ od oživenia hospodárstva.

Hoci sa v EÚ v priemere znížili náklady na bývanie a finančné preťaženie sa zmiernilo, cenová dostupnosť bývania je problematická v prípade nájomníkov a osamelých rodičov predovšetkým v mestách.

Náklady na bývanie vyjadrené ako percentuálny podiel disponibilného príjmu sa v priemere znížili z 22,7 % disponibilného príjmu v roku 2014 na 21,4 % v roku 2017. Subjektívne oznamované veľké zaťaženie nákladmi na bývanie kleslo z maximálnej hodnoty 38 % domácností v roku 2013 na 31 % v roku 2017. Súčasne sa podiel domácností, ktoré míňajú viac ako dve pätiny príjmu na náklady na bývanie, znížil z 11,6 % na 10,4 % obyvateľstva, hoci situácia v jednotlivých členských štátoch je rozdielna. Napriek týmto pozitívnym tendenciám existujú osobitné skupiny, v prípade ktorých sa zvýšila pravdepodobnosť, že budú musieť čeliť problémom súvisiacim s cenovou dostupnosťou bývania: nájomníci, slobodné osoby (predovšetkým slobodné osoby s deťmi) a osoby žijúce v mestách.

Každý desiaty Európan míňa najmenej 40 % príjmu domácnosti na náklady na bývanie

Zaťažovacia hranica nákladov na bývanie, 2008 – 2017. Zdroj: Eurostat, EU-SILC (pozri kapitolu 4).

Neprimerané podmienky bývania sú na zostupe predovšetkým v strednej a východnej Európe. Približne každý siedmy Európan však žije v obydlí s pretekajúcou strechou, vlhkými stenami, podlahami alebo základmi alebo so zahŕňajúcimi okennými rámami alebo podlahou. Tieto problémy sa týkajú predovšetkým nájomníkov vrátane nájomníkov, ktorí žijú v sociálnych bytoch. Majitelia s hypotékami zvyknú byť najmenej zraniteľnou skupinou z hľadiska cenovej dostupnosti, aj z hľadiska neprimeraných podmienok bývania. Napriek určitým všeobecným zlepšeniam, pokiaľ ide o cenovú dostupnosť a kvalitu bývania, extrémne formy vylúčenia z bývania (ako je bezdomovectvo) sú na zostupe v mnohých krajinách.

Neprimerané podmienky bývania v EÚ sú na zostupe, zatiaľ čo počet bezdomovcov sa zvyšuje v mnohých členských štátoch.

Okrem sociálnej súdržnosti bývanie zohráva dôležitú úlohu aj pri podpore udržateľného hospodárskeho rastu, pričom sa umožňuje rozvoj mobility a efektívne prerozdelenie pracovnej sily. Bývanie je dôležitým sektorom aj z hľadiska environmentálnej udržateľnosti. Dlhé dochádzanie na pracovisko má negatívne environmentálne dôsledky a spotreba energie v bytových budovách predstavuje jednu štvrtinu celkovej spotreby energie v EÚ.

Bývanie má vplyv na mobilitu pracovnej sily, spotrebu energie, znečistenie, a preto aj na hospodársku a environmentálnu udržateľnosť.

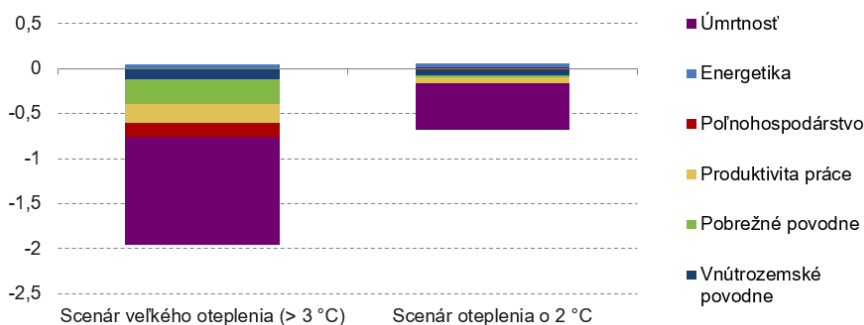
5. SMEROM K EKOLOGICKEJŠEJ BUDÚCNOSTI: VPLYVY ZMENY KLÍMY NA ZAMESTNANOSŤ A SOCIÁLNU SITUÁCIU

Environmentálna udržateľnosť je jedným z hlavných rozmerov udržateľnosti. Medzi environmentálnou udržateľnosťou a hospodárskou výkonnosťou existuje mnoho synergií, od vplyvu vzorcov výroby a spotreby na zamestnanosť, cez účinky na kvalitu pracovných miest a bezpečnosť a ochranu zdravia na pracovisku, až po nové príležitosti na inováciu. Sociálno-hospodárske náklady spojené s nečinnosťou v otázkach životného prostredia a klímy by boli obrovské; nečinnosť by viedla k častému výskytu extrémnych výkyvov počasia a živelných pohrôm a z dlhodobého hľadiska aj k poklesu HDP EÚ až o 2 % a HDP v južnej Európe o viac ako 4 %. Pokrok smerom k udržateľnej Európe do roku 2030 a dosiahnutie ambiciózneho vízie vymedzenej v oznámení Komisie Čistá planéta pre všetkých z novembra 2018 si vyžaduje rozsiahly súbor politík. Zároveň si vyžaduje včasné vykonávanie opatrení na úrovni EÚ, na vnútroštátnej a regionálnej úrovni v oblasti energetiky a dopravy, zdaňovania, výskumu, priemyselnej politiky a politiky hospodárskej súťaže, ako aj politiky zamestnanosti a sociálnej politiky. Investície týkajúce sa klímy (rovnako ako sociálne investície) prinášajú dlhodobé, prevažne univerzálne prínosy, zatiaľ čo náklady sú krátkodobé a vo veľkej miere koncentrované.

Pokrok smerom k udržateľnej Európe do roku 2030 si vyžaduje rozsiahly súbor politík a má mnoho prínosov.

Straty v oblasti dobrých životných podmienok v EÚ v dôsledku nečinnosti v oblasti klímy podľa hlavných sociálno-hospodárskych vplyvov

V % HDP. Zdroj: Európska komisia, štúdie PESETA III, Spoločné výskumné centrum, Sevilla.

75 % pracovníkov EÚ je zamestnaných v sektoroch, ktoré produkujú menej ako 10 % emisií CO₂

Zamestnanosť a vytváranie hodnoty v hospodárstve EÚ sa čoraz viac sústreďujú v hospodárskych odvetviach, ktoré majú pomerne nízke emisie uhlíka a materiálové vstupy. Výroba elektriny, doprava, ťažobný priemysel, poľnohospodárstvo a výroba spolu vyprodukujú takmer 90 % všetkých

Nízkouhlíkové sektory sú motorom štrukturálnej zmeny a vytvárania pracovných miest, ale pokrok nie je automatický.

emisií CO₂ vyprodukovaných podnikateľskými sektormi, pričom však tvoria menej ako 25 % zamestnanosti a hrubej pridanej hodnoty v EÚ. V týchto sektoroch je nutné znížiť emisie a očakávania v tomto smere sú čoraz väčšie. Výskum a inovácia, ako aj nové technológie môžu pomôcť splniť tieto očakávania. Na druhej strane nízkouhlíkové sektory priemyslu a služieb produkujú menej ako 10 % všetkých emisií CO₂, ale je v nich zamestnaných viac ako 70 % pracovnej sily EÚ, a zároveň sú to sektory s najväčším rastom zamestnanosti. Pokrok však nie je automatický, pretože sektory služieb využívajú čoraz viac elektrickej

energie. To znamená, že sú potrebné ciele politiky na riadenie procesu dekarbonizácie.

**1,2 milióna
pracovných miest
navyššie
môže byť len jedným
z prínosov ekologickej
transformácie**

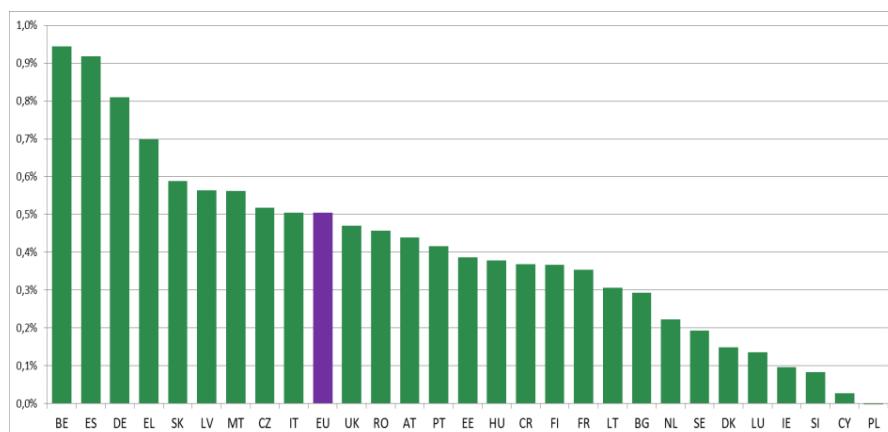
Z prognóz vplyvov úplného vykonania Parížskej dohody⁹ vyplýva, že v dôsledku transformácie na nízkouhlíkové hospodárstvo by sa HDP mohol dodatočne zvýšiť o 1,1 % a zamestnanosť o 0,5 % v porovnaní so situáciou, ak by sa nezavedli politiky zamerané na opatrenia v oblasti klímy. Znamená to, že v EÚ by sa do roku 2030 vytvorilo ďalších 1,2 milióna pracovných miest nad rámec 12 miliónov nových pracovných miest,

Transformácia na nízkouhlíkové hospodárstvo prispieva k rastu HDP a zamestnanosti a zmiernuje polarizáciu pracovných miest.

ktorých vytvorenie sa očakáva. Vytváranie pracovných miest sa predpokladá najmä v rastúcich ekologických sektoroch (v priemysle aj v službách) vrátane výstavby, nakladania s odpadmi a udržateľného financovania. Pozitívny vplyv na HDP a zamestnanosť je vo veľkej miere spôsobený investíciami, ktoré sú potrebné na dosiahnutie tejto transformácie, spolu so znížením výdavkov na dovoz fosílnych palív. Okrem toho nižšie spotrebiteľské ceny, predovšetkým za fotovoltickú slnečnú energiu, by zvýšili disponibilné príjmy, spotrebiteľské výdavky a tým aj dopyt po spotrebiteľských službách (vo všeobecnosti s vysokým podielom práce). V dôsledku transformácie na nízkouhlíkové hospodárstvo by sa mohla do určitej miery zmierniť súčasná polarizácia pracovných miest vyplývajúca z automatizácie a digitalizácie, pretože by sa vytvorili pracovné miesta uprostred rozdelenia miezd a zručností. V jednotlivých sektoroch a v jednotlivých krajinách sú však tieto vplyvy značne rozdielne, ale celkovo sú pozitívne. V dlhodobějších prognózach (do roku 2050) sa potvrdil podobný pozitívny vplyv na celkovú zamestnanosť, najmä ak sa uhlíkové príjmy využijú na zmenu zdaňovania tak, že namiesto zdaňovania práce sa začnú zavádzať environmentálne dane.

Zvýšenie zamestnanosti v dôsledku opatrení v oblasti klímy v členských štátoch EÚ, 2030

Vplyv na zamestnanosť podľa krajiny, odchýlka od východiskovej hodnoty v %, v roku 2030. Zdroj: Eurofound (2019), Budúcnosť výroby – energetický scenár: vplyv Parížskej dohody na zamestnanosť, výskumná správa nadácie Eurofound, február 2019 (pozri kapitolu 5).

⁹ Eurofound (2019), Budúcnosť výroby – energetický scenár: vplyv Parížskej dohody na zamestnanosť, výskumná správa nadácie Eurofound, február 2019.

Transformácia na nízkouhlíkové, obehové, klimaticky neutrálne hospodárstvo nebude automaticky inkluzívna, pretože zahŕňa potenciálne významné náklady a riziká v osobitných sektoroch. Potrebné opatrenia a reformy môžu mať významný vplyv na ľudí a regióny vrátane podstatného prerozdelenia pracovnej sily v mnohých sektoroch a zamestnaniach a vrátane hlbokých zmien, pokiaľ ide o požadované zručnosti v budúcnosti. Nástroje EÚ, ako je ESF a Európsky fond na prispôsobenie sa globalizácii (EGF), ako aj európsky sociálny dialóg, môžu prispieť k spravodlivej transformácii a počas transformácie možno prostredníctvom týchto nástrojov podporovať pracovníkov a rodiny závislé od práce v energeticky náročných odvetviach, a to aj pomocou rekvalifikácie, preškolenia, individualizovaného poradenstva pri hľadaní zamestnania a potenciálneho nahradenia príjmu.

Transformácia na nízkouhlíkové hospodárstvo však nie je automaticky inkluzívna a spája sa aj s rizikami vrátane prerozdelenia pracovnej sily.

Primerané teplo, chladenie, osvetlenie a energia pre domáce spotrebiče sú nevyhnutné na zabezpečenie dôstojnej životnej úrovne. Jedným z rizík súvisiacich s dekarbonizáciou je energetická chudoba, keďže čoraz väčšia časť domácností si nemôže dovoliť zaplatiť kúrenie alebo iné energetické služby. To je spôsobené kombináciou príčin: nízkym príjmom, vysokými výdavkami na energie a nízkou energetickou účinnosťou ich obydľí. Energetická chudoba ovplyvňuje zdravie, životné prostredie a produktivitu. Cenová dostupnosť a kvalita bývania (vrátane sociálneho bývania) je preto dôležitá z hľadiska sociálnej spravodlivosti a na zabezpečenie prijateľnosti opatrení v oblasti klímy. Ceny energií, ktoré predstavujú jeden z kľúčových faktorov vzostupu energetickej chudoby, v posledných dvoch desaťročiach výrazne vzrástli, a tak sa zvýšil aj finančný tlak na domácnosti. Kvalitne zacielené sociálne dávky, sociálne bývanie a podpora splácania účtov za energie, ako aj opatrenia na zabezpečenie energetickej účinnosti môžu zmierniť energetickú chudobu. V poslednom čase je však vývoj v EÚ celkovo pozitívny a schopnosť zabezpečiť vykurovanie vlastného domu v priemere poklesla pod úroveň z roku 2010. V niektorých členských štátoch však svoje domy (predovšetkým v menších mestách a vidieckych oblastiach) nedokážu vykurovať nielen domácnosti s nízkou úrovňou príjmu, ale aj značný podiel domácností so strednou úrovňou príjmu. Balík opatrení v oblasti čistej energie pre všetkých Európanov prináša nové a celostné zameranie na energetickú chudobu v rámci politik EÚ v oblasti klímy a energetiky; táto problematika sa rieši v právnych predpisoch v oblasti trhu s elektrinou a v oblasti energetickej účinnosti, ako aj v národných energetických a klimatických plánoch. Tento aspekt predstavuje kľúčový prvok zabezpečenia spravodlivej transformácie.

Ďalším potenciálnym rizikom je energetická chudoba; v EÚ zaznamenala pokles, ale stále ovplyvňuje domácnosti s nízkou a strednou úrovňou príjmu vo viacerých členských štátoch.

Najväčším environmentálnym zdravotným rizikom v EÚ je znečistenie ovzdušia, ktoré spôsobuje približne 400 000 predčasných úmrtí ročne. V EÚ sa znížili emisie hlavných látok znečisťujúcich ovzdušie, ale ešte stále prekračujú príslušné usmernenia EÚ a Svetovej zdravotníckej organizácie. Pokiaľ ide o negatívne účinky znečistenia ovzdušia, určité skupiny sú zraniteľnejšie. Ide najmä o deti, staršie osoby, osoby s existujúcimi zdravotnými ťažkosťami a osoby z chudobnejšieho sociálno-hospodárskeho prostredia. Na znečistenie a ďalšie environmentálne problémy sa viac sťažujú obyvatelia miest ako obyvatelia vidieckych oblastí. Boj proti znečisteniu ovzdušia prostredníctvom opatrení v oblasti klímy je príležitosťou na zvýšenie verejnej a politickej podpory politik v oblasti zmeny klímy, pretože prínosy vyplývajúce zo zlepšenia kvality ovzdušia sú lokálne, viditeľné a krátkodobé v porovnaní s abstraktnejšími opatreniami na zmiernenie zmeny klímy. Prostredníctvom cielených opatrení vrátane opatrení v oblasti zmeny klímy možno do roku 2050 zabrániť až tretine predčasných úmrtí.

Znečistenie ovzdušia predstavuje najväčšie zdravotné riziko spojené so životným prostredím v EÚ, pričom má vplyv najmä na staršie osoby, deti a chudobnejších ľudí.

Napokon ekologické vzorce výroby a spotreby a podpora vytvárania ekologických pracovných miest takisto podnecujú príležitosti na klimaticky inteligentný a inkluzívny rast, a to je prínosné pre podniky v oblasti inovácie a produktivity aj pre ľudí, ktorých životná úroveň sa zvyšuje. Environmentálne zdanenie, konkrétne zmena zo zdaňovania práce predovšetkým na zdaňovanie spotreby energie, odpadu a znečistenia, by mohli pomôcť internalizovať sociálne a environmentálne externé vplyvy, zabrániť vytváraniu „oáz znečistenia“ a stimulovať prerozdelenie zdrojov a preorientovanie globálnych hodnotových reťazcov smerom k energeticky nenáročnej a nízkouhlíkovej výrobe.

Opatrenia v oblasti klímy ponúkajú nové príležitosti na inováciu technológií a procesov, a tým sa podporí produktivita podnikov.

6. UDRŽATEĽNOSŤ A RIADENIE: ÚLOHA SOCIÁLNEHO DIALÓGU

Sociálny dialóg zohráva dôležitú úlohu pri podpore udržateľnosti vo všetkých jej rozmeroch – hospodárskom, sociálnom a environmentálnom. Vzhľadom na veľké výzvy súvisiace so spravodlivou transformáciou na ekologické hospodárstvo a udržateľný rast je zapojenie sociálnych partnerov kľúčové, aby sa zohľadnili relevantné informácie a aby sa dosiahol konsenzus v plánovaných opatreniach. Prostredníctvom sociálneho dialógu možno využiť značné skúsenosti s uľahčovaním spolupráce a vytváraním synergií medzi kľúčovými aktérmi. Sociálni partneri aktívne prispievajú k vykonávaniu Európskeho piliera sociálnych práv a politických programov EÚ. Prispievajú aj k dosiahnutiu niektorých cieľov trvalo udržateľného rozvoja najmä tak, že: a) podporujú rovnaké zaobchádzanie v práci a dobré pracovné podmienky; b) podporujú inkluzívnosť; c) súhlasia s krokmi, ktoré umožnia riadiť naše hospodárstva spôsobmi, ktoré sú šetrnejšie k životnému prostrediu, a d) posilňujú demokratické základy našich spoločností.

Sociálni partneri prispievajú k trvalo udržateľnému rozvoju tak, že podporujú kvalitné, inkluzívne pracovné miesta a riadenie viacerými zúčastnenými stranami.

Miera organizovanosti v odborových organizáciách v členskom štáte s najnižšou mierou chudoby pracujúcich osôb je o 45 percentuálnych bodov vyššia ako v členskom štáte s najvyššou mierou chudoby pracujúcich osôb.

Kľúčové zásady sociálneho dialógu, ako napríklad spravodlivosť na pracovisku, uspokojivé pracovné podmienky a práva pracovníkov, tvoria jadro sociálneho a hospodárskeho rozmeru udržateľnosti. Na základe dôkazov možno konštatovať, že prostredníctvom kolektívneho vyjednávania sa znižuje rozptyl miezd, že väčšia centralizácia vyjednávania o mzdách sa spája

Vyjednávania o mzdách úzko súvisia s pozitívnymi sociálnymi výsledkami vrátane menšej príjmovej nerovnosti.

s menšou príjmovou nerovnosťou a že väčšia miera organizovanosti v odborových organizáciách sa spája s nižšou mierou chudoby pracujúcich osôb. Zastúpenie zamestnancov väčšinou vedie k zlepšeniu kvality pracovného prostredia. Napríklad v prípade zamestnancov zastúpených odborovou organizáciou alebo zamestnaneckou radou je o 34 % nižšia pravdepodobnosť, že sa budú domnievať, že práca má nepriaznivý vplyv na ich zdravie. Z uvedeného vyplýva, aké dôležité je zastúpenie zamestnancov pri zabezpečovaní vysokej úrovne pracovných prostredí najmä v súvislosti s prognózovanými zmenami kvality práce, ktoré sú spojené s transformáciou na nízkouhlíkové hospodárstvo.

Sociálni partneri podporujú aj inkluzívnosť, ktorá je kľúčovým predpokladom sociálnej aj hospodárskej udržateľnosti. Príklady možno nájsť v oblastiach sociálnej ochrany a nadnárodných činností, keď sociálni partneri obhajujú rozšírenie sociálnej ochrany a ďalších sociálnych práv na všetkých pracovníkov v konkrétnom sektore nad rámec ich členstva. Sociálni partneri sú čoraz aktívnejší aj z hľadiska environmentálneho rozmeru udržateľnosti. Ich prístup k transformácii na nízkouhlíkové hospodárstvo je však v jednotlivých sektoroch výrazne rozdielny – od defenzívnych postojov v prípade sektorov, ktorým hrozí strata pracovných miest (ako je baníctvo a ťažba fosílnych palív), až po horlivú podporu v sektoroch, v ktorých sa očakáva, že sa v dôsledku transformácie vytvoria nové pracovné miesta (napríklad v stavebníctve). Na účely transformácie na nízkouhlíkové hospodárstvo je nevyhnutné uľahčiť

Sociálni partneri podporujú inkluzívnu sociálnu ochranu a poväčšine aj transformáciu na nízkouhlíkové hospodárstvo...

V prípade zamestnancov s určitou formou zastúpenia je o 66 % vyššia pravdepodobnosť, že budú môcť absolvovať

podporu v sektoroch, v ktorých sa očakáva, že sa v dôsledku transformácie vytvoria nové pracovné miesta (napríklad v stavebníctve). Na účely transformácie na nízkouhlíkové hospodárstvo je nevyhnutné uľahčiť preškolenie a zvyšovanie úrovne zručností pracovníkov. Vzdelávanie a odborná príprava môžu pomôcť ohrozeným sektorom a môžu pomôcť aj sociálnym partnerom, aby našli

... a podnecujú zvyšovanie úrovne zručností s cieľom zabezpečiť primeranú a sociálne spravodlivú transformáciu.

odpovede, ktoré zabezpečia spravodlivejšiu transformáciu. Zastúpenie zamestnancov je spojené s väčším počtom príležitostí v podnikoch na absolvovanie odbornej prípravy. Napríklad v prípade zamestnancov zastúpených odborovou organizáciou je o 66 % vyššia pravdepodobnosť, že budú mať možnosť absolvovať platenú odbornú prípravu.

Procesy sociálneho dialógu, ako sú partnerstvá bipartita+ alebo tripartita+, okrem uľahčovania prechodu na udržateľnosť zároveň posilňujú demokratickú účasť na spoločnosti EÚ. Pracovníkom a zamestnávateľom umožňujú ovplyvňovať rozhodnutia vedúce k ekologickejšiemu hospodárstvu, a tak majú istý vplyv uprostred megatrendov transformujúcich svetové hospodárstvo. Ak sa riadenie transformácie zverí do rúk sociálnych partnerov v spolupráci s odborníkmi a s podporou vlád, môže to viesť k nájdeniu riešení, ktoré budú mať najmenej rušivých efektov. Začlenením environmentálnych aspektov do tradičného sociálno-hospodárskeho programu sa sociálni partneri stávajú kľúčovými aktérmi v oblasti podpory ekologického a inkluzívneho rastu.

Prostredníctvom sociálneho dialógu s podporou odborného poradenstva a vlád možno nájsť najlepšie riešenia na otázky udržateľnosti.

ZÁVERY

Už šiesty rok po sebe oživenie hospodárstva sprevádzajú lepšie výsledky v oblasti zamestnanosti a sociálnej situácie. V dôsledku pretrvávajúcich rizík a vznikajúcich neistôt na globálnej úrovni a na úrovni EÚ sa objavujú otázky o vyhlídkach na ďalší rast. V dôsledku pokračujúcej expanzie hospodárstva EÚ sa zároveň pozornosť presunula na otázky dlhodobej udržateľnosti. Situácia je naliehavá, pričom rastie informovanosť o zhoršovaní životného prostredia a o účinkoch zmeny klímy, a preto sa zintenzívnil tlak na tvorcov politik, aby urýchlili transformáciu na nízkouhlíkový, intenzívnejšie obehový, environmentálne udržateľný a inkluzívny hospodársky model. EÚ sa už pýši inovačným výkonným hospodárstvom, ako aj vysokou úrovňou sociálnej a environmentálnej ochrany. Cieľom je zabezpečiť dlhodobú udržateľnosť týchto úspechov, aby aj budúce generácie mohli využívať rovnaké zdroje ako súčasné generácie, a zlepšovať životy ľudí v súčasnosti prostredníctvom zaistenia sociálnych práv a rovnakých príležitostí. Predovšetkým politika zamestnanosti a sociálna politika by mali pomôcť zabezpečiť sociálnu udržateľnosť vo svete, ktorého tvár sa mení v dôsledku demografického starnutia, digitalizácie, globalizácie a opatrení proti zmene klímy. Všeobecné rámcové začlenenie sociálnych a environmentálnych otázok do budúcich politik je veľmi dôležité, pričom môže prispieť k podpore sociálneho prijatia potrebných reforiem.

Mohutnú hospodársku expanziu v EÚ nemožno udržať bez vyššieho rastu celkovej produktivity faktorov, ktorá je založená skôr na efektívnom využívaní produktívnych faktorov ako len na rozšírení ich využívania. Celková produktivita faktorov prosperuje v členských štátoch a regiónoch so silnými inštitúciami trhu práce a v spoločnostiach, ktoré investujú do odbornej prípravy pracovníkov, do inovačného kapitálu a do inovačných procesov. Politiky, ktoré pomáhajú rozvíjať ľudský kapitál a uľahčujú inovácie na pracovisku, sú najúčinnnejšie z hľadiska dlhodobého zvýšenia produktivity za predpokladu, že na trhoch práce nie je diskriminácia a podniky majú prístup k potrebnému kapitálu.

Vzhľadom na veľké demografické a technologické zmeny sociálne investície prispievajú k udržateľnosti tak, že bránia vzniku sociálnych rizík, prípadne tieto riziká zmierňujú. Pomocou sociálnych investícií sa zabezpečuje, že občania môžu byť aktívni na trhu práce a získavajú nové zručnosti, pričom prostredníctvom týchto investícií sa im poskytuje podpora počas rozhodujúcich životných zmien. Miera aktivity a miera zamestnanosti sú teda vyššie a sociálne riziká sú menšie. Spomedzi týchto investícií sú dôležité predovšetkým investície do starostlivosti o deti a vzdelávania v ranom detstve, prostredníctvom ktorých sa podporuje zamestnanosť matiek a ich účasť na trhu práce a zároveň sa podnecuje získavanie zručností a zabezpečenie rovnakých príležitostí v raných štádiách života detí. Prostredníctvom investícií do zručností, kvalifikácií a formálnej odbornej prípravy dospelých sa podporuje konkurencieschopnosť podnikov, ako aj rast miezd. Prístup k cenovo dostupnému a primeranému bývaniu je dôležitým faktorom, ktorý Európanom umožňuje naplniť svoj potenciál na trhu práce a rovnoprávnejšie sa zúčastňovať na spoločenskom živote.

Všeobecne sa očakáva, že transformácia na nízkouhlíkové hospodárstvo bude mať pozitívny vplyv na HDP, celkovú zamestnanosť a životnú úroveň. Skorou prípravou na túto transformáciu pomocou lepších a nových zručností možno zmierniť stratu pracovných miest v zamestnaniach, odvetviach a regiónoch, ktoré

sú stále prepojené s vysokouhlíkovým hospodárstvom, a lepšie využiť potenciál vytvárania pracovných miest v ekologických odvetviach. Transformácia na klimaticky neutrálne hospodárstvo však nie je automaticky sociálne inkluzívna. Začlenenie sociálneho rozmeru od úplného začiatku je základným predpokladom úspešnosti stratégie EÚ v oblasti klímy a energetiky. Kompenzačné opatrenia vrátane opatrení zameraných na zníženie energetickej chudoby môžu v náležitých prípadoch prispieť k sociálne spravodlivej transformácii a mali by byť súčasťou potrebných reforiem. Environmentálne dane takisto ponúkajú príležitosť odkloniť sa od zdaňovania práce s pozitívnymi dôsledkami na celkovú zamestnanosť a celkové zárobky. Politika a investície by sa mali zamerať aj na zdravotné riziká spojené so životným prostredím, napríklad na znečistenie ovzdušia, pričom môžu pomôcť pri získavaní verejnej podpory pre opatrenia v oblasti klímy a reformy.

Napokon riadenie sociálneho dialógu viacerými zúčastnenými stranami je mimoriadne vhodné na budovanie širokého konsenzu na podporu udržateľnejších hospodárstiev a spoločností. Dobre fungujúci sociálny dialóg posilňuje sociálnu spravodlivosť prostredníctvom zlepšovania pracovných podmienok, pričom nedochádza k zhoršovaniu dlhodobej hospodárskej výkonnosti. Odborové a zamestnávateľské organizácie by mohli zvýšiť svoje úsilie v riadení transformácie na nízkouhlíkové hospodárstvo napriek tomu, že majú dlhodobu rozdielne stanoviská súvisiace s nerovnomerným odvetvovým vplyvom ekologizácie hospodárstva.

Jediný dôveryhodný spôsob, ako presadzovať skutočne vyvážený, viacrozmerný model trvalo udržateľného rozvoja, je uplatňovať sociálne a environmentálne hľadisko a jeho ciele do návrhov všetkých politík EÚ na rozdiel od toho, keď sa sociálne a environmentálne riziká riešia až prostredníctvom následných nápravných opatrení. Nemusí to byť zázračný liek na všetky problémy, ktorým EÚ čelí, ale zaručí sa vytvorenie ekologickej a sociálnej Európy, ktorá zodpovedne plní svoje globálne záväzky.